Editoriaal

VERBOD OP SEX-ADVERTENTIES EN RECLAME VOOR 077-LIJNEN

Op 25 april 1995 verscheen in het *Staatsblad*, samen met de wet 'houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie' en de wet 'betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen' (beide gedateerd 13 april 1995), de wet van 27 maart 1995 'tot invoeging in het Strafwetboek van een artikel 380*quinquies* en tot opheffing van het artikel 380*quater*, tweede lid, van hetzelfde Wetboek'. In minder hermetische termen had het kunnen luiden: wet houdende strafbaarstelling van sex-advertenties en van reclame voor 077-lijnen in het bijzonder.

In de loop van 1994 haalde de materie herhaaldelijk het nieuws n.a.v. klachten van Belgacom-abonnees i.v.m. hoge telefoonrekeningen: gesprekken van werknemers of (minderjarige) kinderen met 077-lijnen hadden (financiële) slachtoffers gemaakt.

Dat publikatie en inwerkingtreding (5 mei 1995) van bedoelde wet samenvallen met die van de wetten van 13 april, moet de idee versterken dat de wet kadert in het globaal en ruimer wetgevend werk dat is verricht m.b.t. de mensenhandel, de strijd tegen de kinderpornografie en het seksueel misbruik t.a.v. minderjarigen – waarvan moet worden gezegd dat daarmee aan de doelstellingen en bekommernissen van de parlementaire onderzoekscommissie inzake mensenhandel goed wordt tegemoetgekomen. In wezen is de link met het ernstige legistieke werk dat inderdaad is verricht echter zeer klein: de wet van 27 maart 1995 beoogt in hoofdzaak een einde te maken aan advertenties in de media betreffende diensten van seksuele aard die telefonisch aangeboden worden via het systeem van de info-kiosklijnen, de 077-lijnen of roze lijnen genoemd. De vraag rijst of het niet eerder gaat om een façadewet waarmee in werkelijkheid een 'nieuw normenbesef' aan de samenleving wordt opgedrongen. Het antwoord lijkt mij positief – hetgeen een voldoende aanleiding geeft om de wet nader te bekijken.

De memorie van toelichting heeft het over de bescherming 'van de waardigheid en de zedelijkheid van de jeugd'. Gerefereerd wordt o.m. aan Aanbeveling R(91)11 inzake de seksuele exploitatie, pornografie en prostitutie van, en de handel in kinderen en adolescenten, waarin het Comité van Ministers de regeringen van de lidstaten van de Raad van Europa aanbeveelt wetgeving en beleid aan te passen met het oog op het 'ontmoedigen en voorkomen van elk misbruik van het beeld en van de stem van het kind in een erotische context'; ook wordt verwezen naar artikel 34 van het UNO-verdrag inzake de rechten van het kind van 20 november 1989, waarbij de staten zich ertoe verbinden het kind te beschermen 'tegen alle vormen van seksuele exploitatie en seksueel misbruik' en ze derhalve alle passende maatregelen zullen nemen om o.m. te voorkomen dat kinderen worden geëxploiteerd in pornografisch materiaal. Voorliggende wet – zo houdt althans de memorie van toelichting voor – zou er 'derhalve' toe strekken iedere vorm van publiciteit voor dergelijke diensten van seksuele aard te voorkomen.

Zoals uit het opschrift van de wet blijkt, wordt een nieuw artikel 380*quinquies* in het Strafwetboek ingevoegd. Het loont de moeite de drie paragrafen van het nieuwe artikel van dichterbij te bezien.

Artikel 380*quinquies*, § 1, eerste lid, Sw. straft degene die op een of andere wijze reclame maakt of doet maken, uitgeeft, verdeelt of verspreidt voor een aanbod van diensten van seksuele aard met een direct of indirect winstoogmerk, 'indien die reclame specifiek gericht is op minderjarigen of indien zij gewag maakt van diensten aangeboden door minderjarigen of door personen van wie wordt beweerd dat zij minderjarig zijn', zelfs indien hij zijn aanbod verheelt onder bedekte bewoordingen (gevangenisstraf van 2 maanden tot 2 jaar en geldboete van 200 frank tot 2.000 frank).

Het tweede lid van § 1 verzwaart de strafmaat 'indien de in het eerste lid bedoelde reclame tot doel of gevolg heeft, direct of indirect, dat prostitutie of ontucht van een minderjarige of zijn exploitatie voor seksuele doeleinden wordt vergemakkelijkt' (gevangenisstraf van 3 maanden tot 3 jaar en geldboete van 300 frank tot 3.000 frank).

Op het eerste gezicht en globaal beschouwd, komt deze eerste paragraaf behoorlijk tegemoet aan de gewekte verwachtingen op het stuk van de bescherming van de waardigheid en zedelijkheid van de jeugd en haar bescherming tegen exploitatie voor seksuele doeleinden. Niettemin rijst de vraag waarom als voorwaarde is gesteld dat het moet gaan om een aanbod van diensten van seksuele aard 'met een direct of indirect winstoogmerk'. Blijkt hieruit niet veeleer de bedoeling om het commercieel reclamecircuit voor diensten van seksuele aard te treffen dan wel om de bescherming van de minderjarige op genoemde punten maximaal te vrijwaren? Is in het licht van Aanbeveling R(91)11 en het Verdrag inzake de rechten van het kind de bescherming van minderjarigen tegen zonder winstoogmerk georganiseerde praktijken van exploitatie of misbruik niet even noodzakelijk? Het antwoord op beide vragen lijkt mij positief. Had men in deze materie werkelijk de bescherming van de minderjarige beoogd, dan had het debat op een ruimer vlak moeten zijn gevoerd, o.m. vanuit het perspectief van de jeugdbescherming. Dit is hier niet gebeurd.

Overeenkomstig artikel 380*quinquies*, § 2, Sw. wordt gestraft hij die op een of andere wijze reclame maakt of doet maken, uitgeeft, verdeelt of verspreidt voor een aanbod van diensten van seksuele aard met een direct of indirect winstoogmerk, 'die worden verleend bij wege van een of ander telecommunicatiemiddel', zelfs indien hij zijn aanbod verheelt onder bedekte bewoordingen (gevangenisstraf van 1 maand tot 1 jaar en geldboete van 100 frank tot 1.000 frank).

Onder de term communicatiemiddel moet – in de zin van artikel 68, 4° Belgacomwet – worden verstaan: 'elke overbrenging, uitzending of ontvangst van tekens, seinen, geschriften, beelden, klanken of gegevens van alle aard, per draad, radio-elektriciteit, optische seingeving of een ander elektromagnetisch systeem'.

De memorie van toelichting acht een algemeen verbod zoals in § 2 noodzakelijk, aangezien een verbod ter zake 'ondoeltreffend' zou zijn 'indien het alleen betrekking [zou hebben] op advertenties die [specifiek] gericht zijn aan minderjarigen of waarin diensten door minderjarigen worden aangeboden'. Begrijpe wie begrijpen kan. Het is duidelijk dat niet de bescherming van de minderjarige tegen

exploitatie voor seksuele doeleinden de ratio is van deze bepaling. Aanbeveling R(91)11 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa of de UNO-conventie inzake de rechten van het kind hebben met deze paragraaf geen uitstaans; als zodanig was op grond van het internationaal recht een wetgevend initiatief geen noodzaak, ook al beweerde de minister van Justitie het anders.

Het is verrassend hoe de wetgever zich plots geroepen heeft gevoeld om de zedelijkheid van de minderjarige te (over)beschermen: het louter kennisnemen van de mogelijkheid om via een of ander telecommunicatiemiddel 'diensten van seksuele aard' te verkrijgen (i.e. erotische tapes te beluisteren of interactief erotische gesprekken te voeren), moest nu maar eens worden uitgesloten. Hèt grote probleem immers – zo leidde minister Wathelet de bespreking van het ontwerp in de senaatscommissie voor de Justitie in – is dat 077-lijnen (of andere telecommunicatievormen) gemakkelijk toegankelijk zijn voor minderjarigen.

Uiteraard is de noodzaak om tegen deze reclame op te treden niet alleen door morele, maar ook (en vooral) door financiële overwegingen ingegeven: door de hoge telefoontarieven kunnen de gesprekskosten erg hoog oplopen en aldus gezins- of bedrijfsbudgetten ernstig bezwaren.

Een algemene strafbaarstelling van de reclame voor 077-lijnen (of andere telecommunicatiemiddelen via dewelke diensten van seksuele aard worden verleend), zoals in deze wet vervat, roept echter bedenkingen op.

Een eerste betreft het absolute karakter van het verbod: iedere vorm van kennisgeving van het bestaan van de sex-lijnen wordt gelijk bestraft, ook al wordt het bestaan ervan zelf totaal niet in vraag gesteld; geen rekening wordt gehouden met b.v. de aard van de formulering, het gebruikte medium, de toegankelijkheid van dat medium voor minderjarigen, enzomeer. Wellicht was het mogelijk geweest de strekking van het reclameverbod enigszins te milderen, b.v. door toch publiciteit toe te staan op een wijze en volgens voorwaarden die nader zouden kunnen worden vastgelegd bij K.B.

Ten tweede lijken mogelijke misbruiken van de 077-lijnen, zowel door volwassenen (ten laste van een bedrijfsbudget) als door kinderen (ten laste van een gezinsbudget) te kunnen worden gebannen door de toegang tot deze lijnen technisch te beperken. Dit had b.v. gekund door abonnees niet langer een automatische aansluiting te geven op de sex-lijnen en de aansluiting erop afhankelijk te stellen van een (bijkomend betalende) aanvraag; het ware wellicht mogelijk geweest dit in een overeenkomst met Belgacom te regelen. Daarnaast zijn er de Maestro® Classic of Executive telefoon toestellen waarmee Belgacom nog niet zo lang geleden uitpakte aan standaardhuur- en aankoopprijzen. Met de nieuwe toestellen, die toelaten op drie manieren het klavier te vergrendelen, kan o.m. probleemloos worden verhinderd dat kwestieuze ongewenste verbindingen worden tot stand gebracht. Specifiek m.b.t. minderjarigen komt het mij overigens voor de zaak te zijn van degene onder wiens verantwoordelijkheid of gezag de minderjarige staat, om er desgewenst voor te zorgen dat een 077-lijn niet kan worden bereikt, zeker nu zulks technisch geen problemen (meer) stelt. Mutatis mutandis geldt overigens hetzelfde voor b.v. tv- of video-kijken: het tv- of videoslot biedt al geruime tijd een praktische bescherming tegen voor kinderen ongewenst geachte confrontaties met erotische of pornografische beelden; toch is er geen strafbepaling die de directe of indirecte aankondiging van zulk programma in de tv-pagina's van een krant of weekblad verbiedt.

Waar kan worden volstaan met preventieve of begeleidingsmaatregelen, moet een strafrechtelijke interventie worden vermeden. Het volgen van de regel van subsidiariteit is blijkbaar niet prioritair geweest.

Artikel 380*quinquies*, § 3, Sw. recupereert eenvoudig het tweede lid van artikel 380*quater*, dat bijgevolg wordt opgeheven, en brengt in die zin uiteraard niets nieuws. Enkel worden hiermee in één artikel alle bepalingen samengebracht i.v.m. de bestraffing van verboden vormen van reclame op het stuk van prostitutie, ontucht, seksuele uitbuiting of het aanbieden van diensten van seksuele aard – op zich zonder belang voor de grond van de zaak.

Artikel 380*quinquies*, § 3, eerste lid, Sw. – toepasselijk in de gevallen niet bedoeld in de hiervoor besproken paragrafen 1 en 2 – straft degene die door enig reclamemiddel, zelfs indien hij de aard van zijn aanbod of zijn vraag verheelt onder bedekte bewoordingen, kenbaar maakt dat hij zich aan prostitutie overgeeft, de prostitutie van anderen vergemakkelijkt of wenst in betrekking te komen met iemand die zich aan ontucht overgeeft (gevangenisstraf van 1 maand tot 1 jaar en geldboete van 100 frank tot 1.000 frank).

Luidens het tweede lid van § 3 wordt met dezelfde straffen gestraft hij die door enig reclamemiddel aanzet, door de toespeling die erop wordt gemaakt, tot de seksuele exploitatie van minderjarigen of meerderjarigen, of van zulke reclame gebruik maakt naar aanleiding van een aanbod van diensten. Deze bepaling was door de wet van 9 maart 1993 'ertoe strekkende de exploitatie van huwelijksbureaus te regelen en te controleren' toegevoegd aan het tweede lid van het vroegere artikel 380*quater*, tweede lid, Sw.

Ondanks het wederrechtelijk karakter van reclame voor b.v. zgn. lichaamsverzorging, wordt vastgesteld dat die niettemin, en zelfs veelvuldig, voorkomt in heel wat kranten en tijdschriften. Bestraffingen ex artikel 380*quater*, tweede lid, Sw., dat via voorliggende wet wordt gerecupereerd, zijn er ternauwernood geweest (drie veroordelingen b.v. in het ressort van het hof van beroep te Brussel in 1993). Ter zake is ook in de senaatscommissie voor de Justitie een discussie ontstaan over de zin van het behoud van artikel 380*quater*, tweede lid, Sw. in de vorm van een derde paragraaf van het nieuwe artikel 380*quinquies*; openlijk werd de vraag gesteld of het niet 'hypocriet is een dergelijke bepaling in de strafwet te behouden als ze in de praktijk toch niet wordt toegepast'. Inderdaad is het zo dat, als het OM systematisch verzaakt aan de handhaving van bepaalde strafbepalingen, in hoofde van de burger een gevoel van feitelijke en rechtsonzekerheid ontstaat, omdat de scheidingslijn tussen wat toegestaan en verboden is, vervaagt. Ook al zou de rechter in voorkomend geval weigeren te aanvaarden dat hierdoor een onoverwinnelijke dwaling in hoofde van een beklaagde is kunnen ontstaan, de feitelijke ongelijkheid die een toevallige of willekeurige vervolging in de hand kan werken, is reëel. Minister Wathelet reageerde echter dat 'aan de reclamemakers een duidelijk signaal [zal] worden gegeven', nadat 'door de Dienst voor strafrechtelijk beleid [zal] moeten [zijn] bepaald welke inbreuken op het [nieuwe] artikel 380*quinquies* Sw. vanwege hun ernst het voorwerp van een strafvordering dienen uit te maken'. Dat – louter gevolg aan de verplaatsing van een strafbepaling binnen eenzelfde hoofdstuk van het wetboek – een eenvormig en duidelijk vervolgingsbeleid zou worden gevoerd in een domein waarin dit tot op heden niet opportuun is gebleken, kan niet echt overtuigen. Een andere repliek van de minister, 'dat, gelet op de strijd die [...]

tegen de mensenhandel [wordt] gevoerd, [het afschaffen van art. 380*quater*, tweede lid, Sw.] een uiterst negatief signaal zou zijn', plaatst deze wet wellicht in zijn juist perspectief: de indruk moet worden gewekt dat er een sterke band is met de wetten van 13 april 1995 ter bestrijding van de mensenhandel en de kinderpornografie en betreffende het seksueel misbruik t.a.v. minderjarigen.

Daarnaast zij nog opgemerkt dat een strikte handhaving van § 3 riskeert contraproduktief te werken: de gegevens die politiediensten in allerlei advertenties terugvinden, kunnen vaak precies van belang zijn om een aantal georganiseerde sex-circuits in kaart te brengen of op te sporen. Ook dient ervoor gewaakt dat – zoals treffend verwoord in het advies van mediadeskundige Voorhoof aan de parlementaire onderzoekscommissie inzake mensenhandel – 'dat de sex- of contactadvertenties waartegen strafrechtelijk wordt opgetreden niet juist die vrouwen (en mannen) treft die via deze advertentie op een zelfstandige wijze hun prostitutie organiseren en zich daardoor juist buiten het milieu van de exploitatie van de prostitutie, de seksuele uitbuiting en de mensenhandel kunnen handhaven'. Vervolging op basis van het vroegere artikel 380*quater*, tweede lid, Sw. lijkt derhalve – in het licht van de conclusies van de parlementaire onderzoekscommissie – enkel functioneel in zoverre achter de geviseerde advertenties vormen van seksuele uitbuiting, prostitutie en ontucht met minderjarigen, geweldpleging en mensenhandel schuilgaan. Of dit vaak het geval is, is nooit aangetoond.

Alles wel beschouwd, vallen in wezen ook de argumenten ter ondersteuning van het in § 3 geïncorporeerde verbod van publiciteit i.v.m. ontucht en prostitutie terug op moreel-ethische of moraliserende overwegingen. Een werkelijke gerichtheid op het bestrijden van de mensenhandel wordt alleszins niet op overtuigende wijze aangetoond. Een mogelijke (toevallige) functionaliteit in het kader van de strijd tegen de mensenhandel mag anderzijds niet worden ontkend; op dit punt is de verdienste van voorliggende wet echter zeer bescheiden – zò bescheiden dat artikel 380*quater*, tweede lid, Sw. eenvoudig had kunnen worden behouden.

Samengevat, heeft de wet van 27 maart 1995 tot doel het voeren van reclame strafbaar te stellen die ofwel betrekking heeft op minderjarigen, ofwel diensten betreft die met behulp van telecommunicatiemiddelen worden aangeboden.

Wat de bescherming van minderjarigen betreft, is er op zich uiteraard geen probleem; de eerste paragraaf van de wet heeft op dit stuk zelfs een zekere verdienste. De tweede paragraaf daarentegen, die een blind verbod introduceert tegen alle reclame voor 'diensten' aangeboden via een of ander telecommunicatiemiddel, lijkt de vertaling van een nieuw soort 'ethisch reveil', dat niet de bedoeling heeft de samenleving te regelen, maar een bepaald normenbesef op te dringen.

Het kan niet de bedoeling zijn om, in een veranderende maatschappij, waarvan men de veranderingen onderkent in die zin dat men prostitutie en sex-lijnen zèlf tolereert, op basis van loutere morele overwegingen te verbieden of te ontmoedigen. Wellicht had wetgevend initiatief achterwege kunnen blijven.

Gert VERMEULEN
5 juni 1995